

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

БИЛИЦЯ Ігор Олегович

УДК 347.963:174(477)

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ПРОКУРОРА

12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник кандидат юридичних наук, професор
ПОЛЯНСЬКИЙ Юрій Євгенович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
проректор, завідувач кафедри організації
судових та правоохоронних органів

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
РУДЕНКО Микола Васильович,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна,
завідувач кафедри правосуддя;
кандидат юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України
МАРОЧКІН Іван Єгорович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри організації судових
та правоохоронних органів

Захист відбудеться «__» _____ 2014 р. о __ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: Україна, 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «__» _____ 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Р. Біла-Тіунова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. За час, що минув від здобуття Україною державної незалежності, спостерігається урізноманітнення тематики юридичних досліджень як показник гуманізації юридичної науки і практики. Зазначені процеси прискорились у ході запровадження європейських принципів державотворення і правотворення, і це прискорення триває. Юридична оцінка людської поведінки має етичне підґрунтя, що є особливо характерним для демократичного суспільства. Правова система нерозривно пов'язана із системою духовних норм і правил поведінки, які у своїй сукупності становлять етику людських відносин. Через різноманітність суспільних відносин юридична етика поділяється на окремі частини. Це обумовлено відмінностями між різними видами юридичної професії, до яких, зокрема, належить діяльність прокурора. Унікальність ознак цієї діяльності впливає з ролі і місця прокуратури в державному механізмі і юридичній системі, зі специфіки її функцій, особливостей правового статусу прокурора. Опанування засад професійної етики є особливо важливим для молодих фахівців, яким бракує життєвого досвіду, професійних вмінь та навичок етичної поведінки, психологічної стійкості до стресових ситуацій та труднощів у робочому процесі.

На різних історичних етапах розвитку України, яка перебувала у складних соціально-економічних умовах та під впливом різних політичних режимів, професійна етика прокурорів не була спеціальним предметом дослідження юристів-науковців і прокурорів-практиків. За часи перебування України у складі Російської імперії окремими питаннями професійної етики займалися такі дослідники, як Л. Таубер, А. Квачевський, А. Коні, М. Муравйов, І. Фойницький та ін. Їхні наукові дослідження тісно пов'язані із судово-правовою реформою 1864 р., яка стала важливим етапом демократизації суспільних відносин. У період існування в Україні урядів визвольної орієнтації 1917–1920 рр. мала місце їхня спроба пристосувати прокуратуру до потреб побудови незалежної держави, але через короткочасність перебування при владі їхні намагання не увінчалися позитивним результатом. Що ж стосується перебування України у складі Радянського Союзу, то в цю епоху питання професійної етики, у тому числі прокурорської, взагалі практично не виникали або розглядалися у викривленому вигляді.

Дослідження у цій сфері відновились уже після здобуття Україною незалежності. У ряді монографічних видань і посібників з'явилися структурні елементи, присвячені професійній етиці прокурора. Чимало уваги цим питанням було присвячено в юридичній періодиці. Але цілісного комплексного монографічного дослідження проблем професійної етики прокурорів дотепер не було здійснено, а більшість попередніх наукових

розробок було здійснено до прийняття у 2012 р. Кодексу професійної етики та поведінки працівників прокуратури. Викладені вище обставини обумовили вибір теми цього дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного університету «Одеська юридична академія» «Актуальні аспекти судової реформи в Україні», як складової теми «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110U000671).

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є вироблення концептуальних положень, які визначають роль і місце професійної етики прокурора у повсякденній діяльності працівників прокуратури.

Поставлена мета обумовила вирішення таких задач:

визначити стан наукових досліджень за темою дисертаційної роботи;

розкрити методологічні засади дослідження дисертаційної роботи;

розкрити поняття та зміст професійної етики прокурора;

здійснити аналіз історичних тенденцій та основних етапів її становлення;

визначити основні напрямки реалізації норм професійної етики прокурорів;

порівняти сучасний стан норм професійної етики прокурорів в Україні та інших Європейських країнах;

визначити характер моральної та юридичної відповідальності за порушення норм професійної етики прокурорів;

конкретизувати етичні вимоги спілкування прокурорів з громадянами, судьями та засобами масової інформації;

внести пропозиції щодо удосконалення законодавства та практики його застосування у сфері дотримання норм професійної етики прокурорів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини етичного характеру, що виникають під час виконання працівниками прокуратури службових обов'язків і поза ними.

Предметом дослідження є професійна етика прокурора.

Методи дослідження. Відповідно до мети і задач дослідження при підготовці роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи.

За допомогою універсального діалектичного методу досліджено проблеми діяльності органів прокуратури через призму реалізації на практиці норм професійної етики, а також визначено шляхи розв'язання властивих цим процесам суперечностей у процесі реформування прокуратури України [п. 2.1]. Історико-правовий метод дозволив розкрити об'єктивні закономірності та тенденції розвитку професійної етики прокурорів [п. 2.2]. За допомогою порівняльно-правового методу здійснено порівняння законодавства України та законодавства зарубіжних країн, що

регулює питання професійної етики прокурорів [п. 4.3]. Використання спеціально-юридичних методів – методу системного аналізу, логіко-правового методу – дало можливість дослідити зміст конкретних норм, що стосуються теми дисертаційної роботи, у їх системному зв'язку [п. 3.4]. Використання статистичного методу дозволило визначити кількісні показники окремих аспектів реалізації на практиці правил професійної етики. З використанням конкретно-соціологічного методу було анкетовано 150 прокурорів у Волинській та в Одеській областях та з'ясовано їх думку щодо реалізації окремих положень Кодексу професійної етики та поведінки працівників прокуратури.

Науково-теоретичною базою дисертації стали наукові праці учених у галузях філософії і соціології: В. Безсонова, В. Браталана, П. Бугакова, Г. Сфремова, М. Кроза, В. Лозового, Т. Такасієвої та ін. В Україні окремі важливі питання професійної етики прокурора розглядалися у роботах Д. Бакаєва, Ю. Грошевого, Л. Грицаєнка, Л. Давиденка, В. Долежана, Ю. Дьоміна, В. Загороднього, В. Маляренка, В. Зеленецького, П. Каркача, С. Ківалова, М. Косюти, І. Марочкіна, О. Михайленка, М. Мичка, Г. Мурашина, І. Озерського, Т. Погорелової, С. Подкопаєва, Г. Попова, Ю. Полянського, М. Руденка, В. Сухоноса, М. Якимчука та ін. Певний вклад у розвиток етичних проблем діяльності прокуратури внесли такі провідні російські вчені, як Б. Басков, С. Березовська, В. Бессарабов, О. Берензон, А. Бондаренко, Б. Звірбуль, В. Клочков, Б. Коробейніков, О. Козлов, В. Ломовський, Л. Ніколаєва, Т. Порошина, М. Рагінський, В. Рябцев, О. Ястребов та ін., а також вчені-юристи з окремих пострадянських держав.

Нормативною базою дисертації є положення розділу I Конституції України, Закон України «Про прокуратуру», Кримінальний процесуальний кодекс України, накази Генерального прокурора України та затверджені ним положення та інструкції з питань кадрової роботи, Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури.

Емпіричну основу дисертаційного дослідження становлять матеріали Генеральної прокуратури України із забезпечення органів прокуратури висококваліфікованими кадрами, в тому числі публічна інформація одержана автором на його запити з Генеральної прокуратури України.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційна робота є першим в Україні монографічним дослідженням, в якому висвітлено проблеми формування інституту професійної етики і поведінки прокурора. У результаті особисто здобувачем сформульовано нові наукові положення і висловлено практичні рекомендації, зокрема:

уперше:

визначено принципові відмінності між характером етичних норм для прокурорів радянської доби, заснованих на відданості комуністичній

ідеології і комуністичній партії, і норм сучасної прокурорської етики, яка виросла з демократичних принципів сучасного суспільства;

визначено, що професійна етика прокурора – це зведення правил етичної поведінки при здійсненні функцій прокуратури у відносинах з пересічними громадянами, суддями, іншими учасниками судового процесу, представниками правоохоронних та інших державних органів і установ, органів місцевого самоврядування, зарубіжними органами прокуратури, об'єднаннями громадян, засобами масової інформації, колегами-прокурорами для підтримання авторитету прокуратури в суспільстві;

зроблено висновок, що значна частина норм Кодексу професійної етики та поведінки працівників прокуратури має як морально-етичний, так і правовий характер, а їх додержання може забезпечуватися застосуванням засобів як морального, так і юридичного впливу;

обґрунтовано тісний взаємозв'язок між професійною етикою та правовою культурою прокурора, зокрема, у письмовому спілкуванні, а також прокурорським етикетом;

запропоновано затвердити Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури у новій редакції з урахуванням можливих змін і доповнень до нього вищим органом прокурорського самоврядування, без винесення на затвердження Генеральному прокурору України;

внесено пропозиції додатково закріпити у Кодексі такі засади: гуманізм, сумлінність, ввічливість, чуйність, стриманість, принциповість, громадянська мужність, скромність;

удосконалено:

аргументацію про вжиття заходів щодо узгодження змісту Кодексу професійної етики та поведінки працівників прокуратури з правилами етичної поведінки, затвердженими Законом України від 17 травня 2012 р.;

рекомендації щодо поліпшення характеру етичної поведінки прокурора при виконанні службових обов'язків: викорінення формалізму і бюрократизму при розгляді звернень громадян, створення умов їх прийому в обстановці доброзичливості, особливо стосовно неповнолітніх та інвалідів;

підходи до підтримання здорового морально-психологічного клімату в колективах прокуратур з боку їх керівників та органів прокурорського самоврядування;

рекомендації щодо налагодження стосунків прокурорів із засобами масової інформації, надання прокурорам права в межах їхніх повноважень самостійно встановлювати контакти з журналістами;

пропозиції щодо надання прокурорів – учасників судового розгляду – права висловлювати заперечення проти рішень і дій головуючого у судовому засіданні, яких він вважає незаконними;

рекомендації щодо запровадження обов'язковості використання прокурорами, як і адвокатами, мантії під час судового засідання; затвердити у встановленому порядку форму мантії, що підкреслило б рівність сторін у процесі;

набули подальшого розвитку:

рекомендації з попередження і виявлення фактів професійної деформації прокурорів;

обґрунтування необхідності покращання психологічної допомоги в усуненні стресових ситуацій; удосконалення індивідуальної роботи з особами, схильними до професійної деформації, закріплення за ними наставників;

запропоновано викласти частину 3 статті 30 Кодексу професійної етики та поведінки працівників прокуратури у такій редакції:

«За порушення норм професійної етики та поведінки працівником прокуратури керівник органу прокуратури з урахуванням характеру порушення та особи порушника може застосувати до нього такі засоби впливу: усне зауваження; зобов'язання принести публічні вибачення перед колективом або окремими працівниками; попередження про можливість застосування дисциплінарного стягнення у разі повторного прояву неетичної поведінки. Зборами колективу прокуратури або її структурного підрозділу порушникові може бути висловлено громадянський осуд.

Про вжиті заходи складається протокол».

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації теоретичні положення і рекомендації надалі можуть бути використаними у:

науково-дослідній сфері – для подальшого наукового осмислення і розробки проблем професійної етики та поведінки працівників прокуратури;

правотворчій діяльності – при розробці нових та зміні нормативних актів з питань професійної етики прокурора;

правозастосовній діяльності – для використання у практиці роботи прокуратури рекомендацій з підвищення рівня професійної етики прокурора;

навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін і спецкурсів: «Прокуратура України», «Організація кадрової роботи в органах прокуратури України», «Основи прокурорської етики».

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на: Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького складу НУ ОЮА «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 20–21 квітня 2012 р.); Міжнародній науковій конференції «Теоретичні та практичні проблеми сталого розвитку державності та права» (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.);

Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16–17 травня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій ювілею академіка С.В. Ківалова «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16–17 травня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний стан і перспективи розвитку держави та права» (м. Львів, 27–28 червня 2014 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації відображено у чотирьох статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, одній – у зарубіжному виданні, та п'яти тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації відображає предмет та логіку дослідження. Робота складається зі змісту, чотирьох розділів (дванадцяти підрозділів), висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 249 сторінок, із них основного тексту 187 сторінок. Список використаних джерел містить 308 найменувань і розміщений на 37 сторінках, додатки – на 25 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, об'єкт та предмет, мету та задачі, методи дослідження його новизну та практичну цінність, наведено відомості про апробацію та публікації результатів дослідження.

Розділ 1 «Огляд літератури за темою дослідження та його методологічні засади» складається з двох підрозділів, в яких проаналізовано характер наукових досліджень новітньої епохи з проблем юридичної деонтології і професійної етики прокурора та окремо характер методів наукового дослідження у цій сфері.

У **підрозділі 1.1. «Огляд літератури за темою дослідження та обрання напрямків дослідження»** проаналізовано спрямованість наукових досліджень на теренах Російської Імперії, в Радянському Союзі і в сучасній Україні. Відзначено вклад передових науковців XIX – початку XX ст. у розвиток деонтологічних проблем у діяльності суду і прокуратури. Зроблено висновок, що за радянської епохи проблеми професійної етики прокурора капітально не досліджувались, а в періоди масових репресій це взагалі було неможливим. Окремі монографічні роботи щодо організації та діяльності прокуратури, в основному після розвінчання культу особи Й. Сталіна, містили деякі положення, що стосувалися цих проблем, проте їх було підпорядковано ідеології КПРС і вони відображали тоталітарний характер радянської держави.

Після здобуття Україною незалежності відкрились можливості для глибокого вивчення усього комплексу проблем прокурорської етики, про

що свідчить зміст монографій, навчальних посібників та журнальних публікацій, особливо на сторінках спеціалізованих видань. На початку ХХІ ст. їх значеною мірою було присвячено підготовці Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів. Наукові дослідження стосувалися розкриття значення та змісту професійної етики прокурора, характеру відповідних морально-етичних критеріїв, з'ясування причин появи та шляхів протидії проявам професійної деформації у прокурорському середовищі.

У *підрозділі 1.2. «Методологічні засади дослідження»* виокремлено:

- 1) всезагальний діалектичний метод;
- 2) загальнонаукові методи;
- 3) спеціальні методи.

За допомогою діалектичного методу проблеми прокурорської етики досліджено з урахуванням суперечливості підходів до їх визначення за різних історичних епох, біжучості змін в умовах дії закону заперечення заперечення. Використано методи аналізу і синтезу, індукції і дедукції, сходження від абстрактного до конкретного. Окремо виділено історико-аналітичний метод пізнання. Проведення статистичних досліджень професійної етики прокурорів дозволило виявити масштаби і тенденції розвитку тих чи інших явищ у числовому вимірі шляхом опитування прокурорів з метою виявлення характеру близьких їм етичних проблем. Наголошено на важливості використання у цій сфері спеціальних методів: догматичного методу, методу тлумачення норм права у поєднанні з логіко-правовим методом, порівняльно-правового методу і методу правового прогнозування.

Розділ 2 «Професійна етика прокурорів як різновид загальнолюдської і професійної етики» містить три підрозділи, в яких сформульовано загальні положення, що стосуються пов'язаних із цим понять.

У *підрозділі 2.1. «Поняття та зміст професійної етики прокурора»* зазначене питання аналізується на основі загального вчення про мораль, духовність та їх роль у житті суспільства. Етико-моральні регулятори поведінки людей поєднуються з правовим регулюванням, яке, у свою чергу, має бути наповнено морально-етичним змістом.

Зазначені принципи і правила поділяються на: а) норми загальнолюдської етики; б) правила етики, що поширюються на окремі країни, групи країн з урахуванням їх цивілізаційних традицій та інших особливостей; в) корпоративні етичні норми, властиві окремим людським спільностям усередині окремих країн; г) правила професійної етики. Останні в умовах громадського поділу праці виникли для сприяння і забезпечення успішного виконання професійних обов'язків в інтересах суспільства. До структури професійної етики належить: а) моральна свідомість; б) моральна поведінка або моральна практика. Різновидом професійної етики є службова етика,

що регулює відносини між членами професійних колективів та відносини з іншими колективами, що входять до певної системи.

Серед видів професійної етики особливе місце посідає юридична етика, додержання якої дозволяє спрямовувати використання і застосування норм права у морально-етичне русло. Професійна етика прокурора поступово виокремлювалася із судової етики у міру розвитку правової системи суспільства.

Морально-етичним цінностям сучасних прокурорів протистоять норми поведінки злочинного світу, особливо членів організованих злочинних угруповань. Проте обізнаність прокурора з ними може використовуватись у криміналістичних і кримінологічних цілях.

У *підрозділі 2.2. «Історичний розвиток професійної етики прокурорів в Україні»* зазначено, що її зародки існували з давніх давен і поступово набували закінченої форми. При цьому, професійна етика прокурорів розвивалася по висхідній у міру утвердження прокуратури як державного інституту, починаючи з фігури прокуратора за рабовласницьких та феодальних часів. У XVIII – першій половині XIX ст. морально-етичним, як і правовим обов'язком прокурора, було викорінення корупції, що власне і було підставою для створення прокуратури і що значною мірою обумовлює її покликання в сучасну епоху. У результаті судово-правової реформи 1864 р. діяльність прокуратури було обмежено участю у реформованому судочинстві, а відтак морально-етична складова діяльності прокурора в основному перемістилася у сферу судочинства.

За радянської епохи моральні аспекти діяльності прокуратури було не лише звужено, але й істотно деформовано через підпорядкування комуністичній ідеології і комуністичній партії. Склалася система антиморальних норм і антиморальної практики у діяльності прокуратури. Водночас у системі радянської прокуратури велась боротьба з найодіознішими аморальними проявами, особливо щодо протидії нетрудовим доходам і порушенням морально-етичних норм в особистому житті працівників прокуратури. У другій половині 80-х рр. XX ст. відбулися необоротні зміни в суспільній свідомості, у тому числі і в професійній свідомості працівників прокуратури, які обумовили перегляд вимог до професійної етики прокурорів і згодом – реалізацію відповідних заходів з її впровадження в незалежній Україні.

У *підрозділі 2.3. «Сучасний стан кодифікації норм професійної етики прокурорів України»* зазначено, що процеси впровадження в життя норм професійної етики відбувалися поступово з урахуванням досвіду інших європейських країн і паралельно з аналогічними процесами у суддівському та адвокатському середовищах. Підвищена увага дотриманню цих норм спочатку стала приділятися у законодавчих актах із питань кадрової роботи і в нормативних актах Генерального прокурора України. Поштовхом для

прискорення цих процесів стало видання Закону України «Про правила етичної поведінки» від 17 травня 2012 р., чинність якого поширюється на всі владні структури, включаючи прокуратуру та її службових осіб.

Чинний Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури України (далі – Кодекс) було схвалено всеукраїнською конференцією працівників прокуратури та затверджено Генеральним прокурором України 28 листопада 2012 р. Переважна більшість його норм має як етичний, так і правовий характер. У Кодексі містяться декларативні норми (преамбула та стаття 1 щодо морально-етичних принципів), а також зобов'язальні та заборонні норми загального характеру, які конкретизуються в законодавчих на інших нормативно-правових актах. У необхідних випадках до норм Кодексу включено застереження щодо повноти застосування окремих морально-етичних норм. Висловлено пропозиції щодо доповнення Кодексу такими етичними вимогами до прокурорів, як гуманізм, сумлінність, ввічливість, чуйність, стриманість, принциповість, громадянська мужність, скромність.

Проаналізовано характер невідповідностей і суперечностей між Кодексом і Законом «Про правила етичної поведінки», внесено пропозиції з їх усунення. У новій редакції Кодекс доцільно остаточно затвердити рішенням всеукраїнської конференції працівників прокуратури з урахуванням практики європейських прокурорських систем.

Розділ 3 «Етичні вимоги до спілкування прокурора з іншими суб'єктами права» містить чотири підрозділи, у кожному з яких висвітлено особливості спілкування прокурора з кожним із них окремо.

У підрозділі 3.1. «Етика спілкування прокурора з громадянами (фізичними особами)» розглядаються питання щодо вирішення прокурорами звернень громадян, включаючи організацію прийому відвідувачів.

Підкреслено, що розгляд звернень залежно від їх змісту може бути спрямовано або на захист прав і свобод, або на викриття кримінальних правопорушень, причому ці два завдання тісно взаємопов'язані. Згідно з ч. 1 ст. 28 Кодексу ключовою проблемою у цій сфері є перегляд уявлення, властивого частині прокурорів, які вважають розгляд звернень чимось другорядним, а також викорінення проявів формалізму і бюрократизму в роботі зі зверненнями.

Висловлено рекомендації щодо удосконалення прийому відвідувачів, встановлення з ними психологічних контактів для кращого розуміння аргументації обох сторін. Звернуто увагу на усунення порушень вимог правової культури при письмовому спілкуванні з авторами звернень, на посилення контролю з боку керівників прокуратур за обґрунтованістю і грамотністю письмових відповідей прокурорів на звернення громадян.

У підрозділі 3.2. «Етика міжособистісного спілкування в колективах органів прокуратури» зазначено важливість забезпечення здорового морального клімату, а якщо він є несприятливим – вжиття заходів щодо його «оздоровлення». Для забезпечення нормального морального клімату вирішальну роль відіграє особиста поведінка її керівника, її відповідність правилам професійної етики. Проте, в органах прокуратури набули поширення прояви грубощів з боку керівників, приниження гідності підлеглих, які не дають відсічі. Висловлено думку, що Генеральній прокуратурі потрібно організувати анонімне опитування прокурорів із цього питання, спочатку вибірково, з ужиттям відповідних кадрових заходів. Лінію поведінки у ставленні до підлеглих доцільно переглянути і керівникам регіональних прокуратур.

Налагодженню здорового морального клімату в колективах прокуратур має сприяти запобіганню особистих конфліктів за участю окремих прокурорів, їх груп, та усунення наслідків. У зв'язку із цим наведено рекомендації щодо колективного обговорення цих проблем на оперативних нарадах і шляхом проведення індивідуальних співбесід. При цьому зазначено, що публічного висловлення зауважень до прокурорів-жінок слід уникати.

У підрозділі 3.3. «Етика спілкування прокурора із суддями та іншими учасниками судового процесу» розглянуто етичні проблеми участі прокурора, в основному, у кримінальному судовому провадженні. Звернуто увагу на підвищене значення прокурорсько-судового етикету як умови, що сприяє додержанню норм судової етики. Чинний кодекс суддівської етики (ст. 8) передбачає, що додержання етики взаємовідносин між суддями і прокурорами має бути взаємним.

На теперішній час більшість прокурорів із більшою чи меншою частотою погоджують із суддями вирішення деяких питань поза межами судових засідань, включаючи зміст судових рішень. Викоринити цю практику, яка сягає ще радянських часів, дуже важко, проте за будь-яких умов оприлюднення таких фактів має тягнути за собою якнайсуворішу відповідальність обох «змовників».

Відповідно до ст. 34 Закону України «Про прокуратуру» прокурор у суді покликаний сприяти виконанню вимог закону про всебічний, повний і об'єктивний розгляд справ. Відтак є логічним надання йому права виступати з демаршами проти поведінки судді-головуючого, якщо манера його поведінки суперечить цим вимогам; висловлювати заперечення проти окремих рішень і дій головуючого. Водночас є неприпустимими факти нестриманості з боку прокурора, коли він вступає в суперечки з головуючим, а відтак наражається на санкції. До Кодексу доцільно включити норму, яка зобов'язувала би прокурора за наявності етичних перешкод заявляти самовідвід від участі у судовому розгляді.

В основі ставлення прокурора до захисника і навпаки має перебувати професійна повага до їх функцій. До зазначеного Кодексу доцільно включити окрему норму з питань спілкування прокурорів та захисників.

Етичною вимогою до прокурора при виголошенні ним обвинувальної промови й використання права на репліку є принципова оцінка кримінального правопорушення і водночас ухилення від використання образливих висловів на адресу обвинуваченого. Така манера поведінки має тягнути за собою зауваження з боку судді-головуючого і відповідне реагування з боку керівника прокуратури. Проявом правової культури в суді є використання прокурорами форменого одягу. Проте це певним чином підкреслює нерівність прокурора і захисника. Замість цього у судовому процесі доцільно запровадити мантії різних кольорів для прокурорів і захисників.

Є доцільними включення до Кодексу також вимоги щодо розумної достатності у виборі зачісок, косметики, ювелірних виробів та інших прикрас.

У *підрозділі 3.4. «Етика спілкування прокурорів з представниками засобів масової інформації»* розглянуто проблеми додержання у процесі спілкування норм прокурорської і журналістської етики.

Підкреслено, що контакти в інформаційній сфері можуть здійснюватися як з ініціативи прокуратури щодо надання інформації, так і з боку засобів масової інформації та окремих журналістів щодо надання і поширення інформації. Висловлено пропозицію щодо розширення компетенції прокурорів у спілкуванні з журналістами і надання їм інформації з питань їх компетенції без погодження з керівниками прокуратур.

Прокурор зобов'язаний всіляко сприяти правдивим публікаціям про діяльність прокуратури і бути їх ініціатором та автором публікацій. При цьому суперечать правилам прокурорської етики систематична, без конкретної мети популяризація у ЗМІ власної діяльності, що можна розглядати як прояви нескромності. Правом і моральним обов'язком прокурора є спростування у встановленому порядку тенденційних і неправдивих повідомлень у ЗМІ.

Висловлено припущення, що гармонізації відносин прокурорів із засобами масової інформації могло би стати оперативне і законне вирішення заяв і повідомлень про напади на журналістів та перешкоджання їх законній діяльності.

Розділ 4 «Засоби забезпечення додержання правил прокурорської етики» містить чотири підрозділи, в яких висловлено заходи щодо запобігання цим порушенням, їх усунення і притягнення до відповідальності винуватців.

У *підрозділі 4.1. «Врахування етичних критеріїв при доборі кадрів на посади прокурорів»* наголошено, що під етичними критеріями слід

розуміти високі моральні якості та стандарти, яким мають відповідати особи, що претендують на посади прокурорів.

Безумовною перешкодою для участі у конкурсі на зайняття прокурорської посади має бути наявність судимості за кримінальні правопорушення або факт притягнення протягом останніх трьох років до адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення. При вирішенні цих питань можуть враховуватися також як перешкоди для зайняття прокурорської посади інші факти, які компрометують претендента, зокрема, явні порушення ним норм загальнолюдської моралі.

Водночас, необхідно виробити чіткі критерії для визначення місць претендентів у рейтингових списках для уникнення підозр в необ'єктивності. У процесі стажування на посадах прокурорів слід поєднувати вивчення ними організації роботи в прокуратурі з поступовим покладенням на стажистів обов'язків щодо здійснення відповідних функцій і повноважень спочатку під контролем досвідчених прокурорів, а згодом – самостійно.

Поповнення прокуратури молодими фахівцями із числа осіб, які успішно пройшли стажування, зокрема, з випускників спеціалізованих вищих навчальних закладів і факультетів, є найефективнішим засобом запобігання помилкам при доборі кадрів на посади прокурора. Цьому не відповідають запропоновані у проекті Закону України «Про прокуратуру» зміни, які передбачають для претендента обов'язковий дворічний стаж будь-якої роботи за спеціальністю після закінчення вищого навчального закладу. Це може призвести до розриву в часі формування професійних якостей майбутнього прокурора. Стажування безпосередньо в прокуратурі за посадою прокурора є значно продуктивнішою для формування професійних якостей майбутнього фахівця, ніж дворічна діяльність за спеціальністю «юрист», як запропоновано в зазначеному проекті, а тому від нього слід відмовитися.

У *підрозділі 4.2. «Способи запобігання й усунення наслідків професійної деформації прокурорських кадрів»* зазначено, що професійна деформація як комплекс негативних змін у структурі особистості, що виникають під впливом змісту, організації та умов службової діяльності, має місце і в органах прокуратури з огляду на складний, конфліктний і напружений характер діяльності прокурорів. Поняття «деформація прокурорських кадрів» пов'язана з недотриманням Кодексу, хоча в документах Генеральної прокуратури України сам термін «професійна деформація» не вживається. Особа, яка потрапила під вплив професійної деформації, виходить за межі внутрішнього імперативу поведінки, тобто взятого на себе складанням Присяги обов'язку зразково виконувати покладені на нього функції. Прояви професійної деформації виникають у деяких прокурорів ще під час їх навчання у вищому навчальному закладі, і, будучи непоміченими під час конкурсного відбору, починають швидко прогресувати.

Проаналізовано найпоширеніші прояви професійної деформації прокурорів, у тому числі керівників прокуратур, та їх причини. Наголошено, що окремі із цих причин пов'язані не лише з наявністю негативних задатків особистості працівника прокуратури, а з об'єктивними факторами, що впливають з характеру служби в прокуратурі, що може породжувати стреси та депресивні стани у працівника.

Запобігти проявам професійної деформації можна шляхом удосконалення організації роботи, оздоровлення міжособистісних відносин. Дуже важливим є надання психологічної допомоги тим, хто її потребує. Для цього необхідно завершити процес забезпечення органів прокуратури кваліфікованими психологами.

У *підрозділі 4.3. «Засоби стимулювання прокурорських кадрів до виконання морально-етичних вимог і відповідальності за їх порушення»* наголошено, що засоби стимулювання мають характер морального і матеріального заохочення. Особливо стимулюючий характер матеріального заохочення працівників прокуратури з класними чинами має існуюча система пенсійного забезпечення.

Застосування засобів заохочення сприяє виробленню у прокурорів так званої позитивної юридичної відповідальності, тобто формуванню на майбутнє активної правомірної поведінки на основі усвідомлення обов'язку чесно служити суспільству. Ретроспективна відповідальність за колишню поведінку полягає у застосуванні юридичних санкцій за правопорушення.

За вчинення ганебних правопорушень, зокрема порушень присяги, винуватці можуть звільнитися з посад і притягуватися до кримінальної відповідальності. Питання про підстави і порядок застосування заохочень і дисциплінарних стягнень необхідно вирішити безпосередньо в Законі України «Про прокуратуру», а також встановити можливість застосування заходів громадського впливу.

Зроблено висновок щодо необхідності детального аналізу характеру стягнень за порушення прокурорської етики в інших європейських країнах для врахування цього досвіду в Україні.

ВИСНОВКИ

1. Професійна етика прокурора є частиною загальнонародської етики, а також професійної етики, до складу якої належать моральна свідомість і моральна практика. Серед видів професійної етики особливе місце посідає юридична етика, додержання якої дозволяє спрямовувати використання і застосування норм права у морально-етичне русло. Прокурорська етика як вид професійної етики поступово виокремилася із судової етики.

2. Формування професійної етики прокурора пройшло тривалий шлях історичного розвитку. Її зміст значною мірою обумовлювався характером

суспільних відносин і державного режиму. За радянської епохи моральні аспекти діяльності прокуратури було здеформовано в умовах панування комуністичної ідеології і комуністичної партії. Сучасна прокуратура України в умовах процесу євроінтеграції пристосовує свою діяльність до європейських стандартів, у тому числі і в частині додержання етико-моральних норм у прокурорській діяльності.

3. У першому десятилітті ХХ ст. в Україні почали активно розроблятися правила юридичної етики для представників різних видів юридичної діяльності. Чинний Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури стосується всіх працівників прокуратури з класними чинами. Його норми мають переважно як морально-етичний, так і правовий характер. Кодекс містить декларативні, а також зобов'язувальні і заборонні норми, які конкретизуються у нормах права, з також застереження щодо обсягу застосування окремих морально-етичних норм. Окремі положення Кодексу мають розбіжності із Правилами етичної поведінки, затвердженими Законом України від 17 травня 2012 р. Запропоновано усунути ці суперечності, а також затвердити Кодекс у новій редакції на всеукраїнській конференції працівників прокуратури.

4. Додержання етичних норм у спілкуванні прокурора з громадянами стосується як його участі у вирішенні питань процесуального характеру, так і розгляду звернень громадян, у тому числі організації особистого прийому. Висловлено рекомендації щодо удосконалення психологічних контактів з відвідувачами для кращого розуміння аргументації сторін, розширення можливості контактів з громадянами через «телефон довіри», а також щодо викорінення проявів формалізму і бюрократизму у відносинах з людьми.

5. Обґрунтовано важливість додержання етичних норм спілкування між окремими працівниками прокуратури в колективах прокуратур і поза ними при виконанні службових обов'язків, забезпечення здорового морального клімату в колективах. Вирішальну роль у виконанні цього завдання має поведінка керівника: повага до підлеглих, діловий стиль керівництва, відсутність дискримінації, поєднані з вимогливістю за виконання службових обов'язків. На практиці частина працівників стають жертвами брутальності керівників прокуратур, а тому Генеральній прокуратурі доцільно організувати колективні опитування у колективах прокуратур щодо їх ставлення до керівників. Висловлено рекомендації щодо шляхів усунення наслідків особистих і групових конфліктів у колективах прокуратур, у тому числі шляхом обговорення цих питань на оперативних нарадах і проведення індивідуальних профілактичних бесід.

6. Для гармонізації відносин прокурорів-державних обвинувачів і суддів необхідно вживати заходів щодо усунення порушень як судової, так і прокурорської етики та прокурорсько-судового етикету; викоринити факти позапроцесуального спілкування прокурорів і суддів по конкретних

справах. Прокурорам слід надати право офіційно робити заяви у ході судового розгляду про факти неправомірного ставлення головуючого до них і до інших учасників процесу. Стосовно зовнішнього вигляду прокурора у судовому процесі необхідно або забезпечити виконання вимог носіння форменого одягу, або, з урахуванням європейської практики, запровадити обов'язкове використання мантії не лише суддями, але й прокурорами та захисниками у кримінальному процесі.

7. Відносини прокурорів із засобами масової інформації та журналістами мають будуватись на партнерських засадах з додержанням етичних норм і правил. Висловлено пропозицію щодо розширення компетенції прокурорів у спілкуванні з журналістами і надання їм інформації, без обов'язкового погодження з прокурорами-керівниками. Прокурор повинен сприяти правдивим публікаціям та ініціювати їх. Водночас його моральним обов'язком є спростування тенденційних і наклепницьких публікацій.

Гармонізація відносин прокурорів з мас-медіа може сприяти забезпеченню оперативного і законного вирішення заяв і повідомлень про напади на журналістів і перешкоджання їх законній діяльності.

8. Поповнення прокуратури слід здійснювати переважно за рахунок випускників спеціалізованих навчальних закладів і факультетів. Слід відмовитись від наміру встановити у новому Законі України «Про прокуратуру» обов'язковий дворічний стаж роботи за спеціальністю юриста, обмежившись стажуванням в органах прокуратури.

9. Порушення норм Кодексу може бути наслідком професійної деформації прокурорів. Результатом деформації є неповноцінне виконання ними своїх професійних обов'язків з об'єктивних причин, або через свідоме несумлінне виконання службових обов'язків. Перші ознаки професійної деформації такого виду можуть мати прояв ще за студентських років.

Запобігання появі і розвитку процесів професійної деформації та усунення її наслідків залежно від причин її появи може здійснюватися шляхом поліпшення організації роботи у прокуратурі, надання психологічної допомоги тим, хто її потребує. Формування психологічної служби в органах прокуратури слід завершити.

10. Застосування заохочень до працівників прокуратури сприяє виробленню і збереженню у них позитивного стереотипу поведінки. За порушення обов'язків по службі настає дисциплінарна відповідальність. За вчинення ганебних правопорушень, зокрема, порушень присяги, винуватці можуть звільнитися з посад і притягуватися до кримінальної відповідальності. Підстави і порядок застосування заохочень і стягнень, а також заходів громадського впливу необхідно передбачити безпосередньо в Законі України «Про прокуратуру». Слід здійснити аналіз практики застосування стягнень за порушення правил прокурорської етики в інших європейських країнах з метою використання їх досвіду в Україні.

11. Запропоновано внести зміни і доповнення до таких нормативно-правових актів:

п. 5 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про прокуратуру» викласти у такій редакції:

«Органи прокуратури України...діють гласно, інформують органи державної влади, органи місцевого самоврядування та громадськість про стан правопорядку та заходи щодо його зміцнення»;

у Кодексі професійної етики та поведінки працівників прокуратури:

ст. 4 доповнити такими принципами, як гуманізм, сумлінність, чуйність, ввічливість, стриманість, принциповість, громадянська мужність, скромність;

включити до Кодексу ст. «Запобігання одержанню неправомірної вигоди або дарунку», яка міститься у ст. 16 Закону України «Про правила етичної поведінки»;

доповнити Кодекс ст. 23-1 «Взаємовідносини з адвокатами», виклавши її у такій редакції:

«Прокурор повинен проявляти професійну повагу до адвокатів та їх об'єднань за їх внесок у правозахисну діяльність, сприяти забезпеченню їх професійних прав», до цієї статті як частину другу перенести ч. 3 ст. 24;

ч. 3 ст. 30 Кодексу викласти у такій редакції:

«За порушення норм професійної етики та поведінки працівником прокуратури керівник органу прокуратури з урахуванням характеру порушення і особи порушника може застосувати до нього такі засоби впливу: усне зауваження, зобов'язання принести публічні вибачення перед колективом або окремим працівником; попередження про можливість застосування дисциплінарного стягнення у разі повторного прояву неетичної поведінки. Зборами колективу прокуратури або її структурного підрозділу порушникові може бути висловлено громадянський осуд.

Про вжиті заходи складається протокол»;

викласти ст. 12 Правил етичної поведінки, затверджених Законом України від 17 травня 2012 р., у такій редакції:

«Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, утверджують чесність, неупередженість та ефективність влади, всіляко сприяють зміцненню довіри громадян до влади»;

додати до ст. 321 КПК України нову частину і викласти її у такій редакції:

«Прокурор, захисник та інші учасники процесу мають право у ході судового розгляду висловлювати заперечення проти рішень і дій головуючого, які, на їхню думку, порушують процесуальні права, норми кримінального процесуального закону, під час судового розгляду. Своє рішення по цих зауваженнях головуючий оголошує негайно»;

доповнити наказ Генерального прокурора України «Про організацію роботи органів прокуратури України з реалізації принципу гласності» пунктом такого змісту:

«При обранні тематики виступів у засобах масової інформації прокурорам утримуватися від обговорення питань політичного характеру, за винятком проблем державної правової політики; не використовувати ці виступи для самореклами»;

доповнити розділ 5 Інструкції про порядок розгляду і вирішення звернень та особистого прийому в органах прокуратури підпунктом 2 такого змісту:

«Керівникам органів прокуратури та їх структурних підрозділів не рідше одного разу на місяць вивчати копії відповідей прокурорів заявникам за письмовими зверненнями для з'ясування додержання правил професійної етики та правової культури».

Розміщено й інші пропозиції щодо удосконалення законодавчих та інших нормативно-правових актів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Билиця І.О. Взаємодія органів прокуратури із засобами масової інформації / І.О. Билиця // Актуальні проблеми держави та права. – 2012. – № 68. – С. 603–609.

2. Билиця І.О. Етичні аспекти підтримання державного обвинувачення в суді / І.О. Билиця // Юридичний вісник. – 2013. – № 3. – С. 148–155.

3. Билиця І.О. Етичні вимоги до прокурорів / І.О. Билиця // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2013. – № 23. – Ч. 1. – Т. 3 – С. 150–153.

4. Билиця І.О. До питання щодо становлення вимог до прокурорів у період з 1711–1796 рр. / І.О. Билиця // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2013. – № 3. – Т. 2 – С. 158–160.

5. Билиця И.О. Проблемы профессиональной деформации работников прокуратуры / И.О. Билиця // Закон и Жизнь. – 2014. – № 1. – С. 33–37.

6. Билиця І.О. Етика спілкування в колективі прокуратури / І.О. Билиця // Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук. конф. професор.-виклад. складу (м. Одеса, 20–21 квітня 2012 р.). Т. 2 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін ; Національний університет «Одеська юридична академія». – О. : Фенікс, 2012. – С. 187–188.

7. Билиця І.О. Етика прокурора як різновид професійної етики юриста / І.О. Билиця // Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права : матеріали Міжнар. наук. конфер. (м. Одеса,

30 листопада 2012 р.) Т. 2 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін ; Національний університет «Одеська юридична академія». – О. : Фенікс, 2012. – С. 156–158.

8. Билиця І.О. Дотримання прокурорами етичних правил поведінки як передумова підвищення рівня довіри громадян до органів прокуратури / І.О. Билиця // Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16–17 травня 2013 р.). Т. 2 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін ; Національний університет «Одеська юридична академія». – О. : Фенікс, 2013. – С. 245–247.

9. Билиця І.О. Причини та умови виникнення професійної деформації працівників прокуратури / І.О. Билиця // Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої ювілею академіка С.В. Ківалова (м. Одеса, 16–17 травня 2014 р.) : у 2 т. Т. 1 / відп. ред. В.М. Дрьомін. – О. : Юрид. л-ра, 2014. – С. 215–217.

10. Билиця І.О. Об'єктивні та суб'єктивні фактори, що впливають на виникнення професійної деформації у працівників прокуратури / І.О. Билиця // Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 27–28 червня 2014 р.). – Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2014. – С. 9–11.

АНОТАЦІЯ

Билиця І.О. Професійна етика прокурора. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.0010 – судоустрій; прокуратура та адвокатура. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2014.

У дисертації розглянуто сутність професійної етики працівників прокуратури як частини загальнолюдської етики, професійної етики, а також як одного із видів юридичної етики. Професійна етика прокурорів та інших працівників прокуратури – це зведені правила етичної поведінки при здійсненні функцій прокуратури у відносинах з пересічними громадянами, суддями, іншими учасниками судового процесу, представниками правоохоронних та інших державних органів, органів місцевого самоврядування, зарубіжними органами прокуратури, об'єднаннями громадян, засобами масової інформації, колегами-прокурорами для підтримання авторитету прокуратури в суспільстві.

Проаналізовано зміст Кодексу професійної етики та поведінки працівників прокуратури, приписи якого мають як нормативно-правовий, так і морально-етичний характер, обґрунтовано тісний взаємозв'язок між професійною етикою і правовою культурою прокурора та етикетом поведінки.

Розглянуто етичні вимоги до спілкування прокурорів з громадянами (фізичними особами), особливо при розгляді їх звернень і прийомі, передумови викорінення формалізму і бюрократизму на цьому напрямку роботи.

Додержання норм професійної етики в особистісному спілкуванні в колективах прокуратур сприяє їх згуртованості і належному виконанню покладених на них функціональних обов'язків. Рекомендовано способи і прийоми забезпечення здорового морально-психологічного клімату в колективах прокуратур.

Внесено пропозиції щодо гармонізації службових відносин з представниками судової влади при безумовному забезпеченні поваги до суддів з боку прокурорів. Уперше розглянуто морально-етичні проблеми взаємовідносин прокурорів з органами масової інформації.

Грунтовно досліджено проблематику забезпечення прокуратури кадрами, наділеними належними моральними якостями, подолання проявів професійної деформації у прокурорському середовищі, застосування заходів впливу на порушення норм професійної етики.

Запропоновано внесення низки змін та доповнень до чинного законодавства.

Ключові слова: етика, мораль, Кодекс професійної етики та поведінки прокурора, професійна деформація прокурора, відповідальність прокурорів за порушення норм професійної етики.

АННОТАЦІЯ

Былица И.О. Профессиональная этика прокурора. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.10 – судоустройство; прокуратура и адвокатура. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2014.

В диссертационном исследовании на основе комплексного подхода рассмотрена сущность профессиональной этики и поведения работников прокуратуры Украины. Прокурорская этика рассматривается как часть общечеловеческой этики и морали, а также как один из видов профессиональной юридической этики. Профессиональная этика прокуроров и других работников прокуратуры – это свод правил этического поведения при осуществлении функций прокуратуры в отношении с гражданами (физическими лицами), судьями, другими участниками судебного процесса, представителями правоохранительных и других государственных органов и учреждений, органами местного самоуправления, объединениями граждан, органами прокуратуры

зарубежных стран, средствами массовой информации, коллегами-прокурорами для поддержания авторитета прокуратуры в обществе.

Проанализировано содержание действующего в Украине Кодекса профессиональной этики и поведения работников прокуратуры, предписания которого носят как нормативно-правовой, так и морально-этический характер, обоснована тесная взаимосвязь прокурорской этики, правовой культуры и этикета поведения прокурора.

Рассмотрены этические требования относительно общения прокуроров с гражданами, особенно при рассмотрении их обращений и приеме посетителей, предпосылки искоренения формализма и бюрократизма. Проанализированы проблемы соблюдения норм профессиональной этики прокурора в процессе личного общения в коллективах прокуратур как предпосылки их сплоченности и надлежащего исполнения возложенных на них функциональных обязанностей.

Отмечено, что прокурорская этика на определенном этапе развития государства выделилась из судебной этики. Это требует взаимопонимания между судьями и прокурорами, особенно при рассмотрении дел в судах, с безусловным соблюдением принципа уважения прокурора к суду. Предложено закрепить в УПК Украины норму, которая предоставляет право прокурору, защитнику, другим участникам процесса высказывать возражения против решений и действий председательствующего, ущемляющего их процессуальные права.

Исследована проблематика обеспечения прокуратуры квалифицированными кадрами, преимущественно из числа выпускников вузов, осуществляющих специализированную подготовку кадров для органов прокуратуры. В Законе Украины «О прокуратуре» следует предусмотреть, что на должности прокуроров не могут быть зачислены лица, не только имеющие судимость, но и в течение последних трех лет подвергавшиеся административному взысканию за проявление коррупции.

Проанализированы морально-этические проблемы взаимоотношений прокуроров с органами массовой информации для обеспечения гармонизации этих отношений на основе взаимной заинтересованности в предоставлении и использовании информации.

Рассмотрены вопросы, связанные с повышением результативности мер юридической ответственности и общественного воздействия за нарушение этических норм в деятельности прокуроров.

Использованы рекомендательные акты органов прокурорского самоуправления европейских стран.

Внесены предложения по совершенствованию действующего законодательства и практики его применения.

Ключевые слова: этика, мораль, Кодекс профессиональной этики и поведения прокурора, профессиональная деформация прокурора, ответственность прокуроров за нарушение норм профессиональной этики.

SUMMARY

Bylytsia I.O. Professional Ethics of the Public Prosecutor. – Manuscript.

The dissertation for acquisition of an Academic degree of a Candidate of Legal Sciences with a specialization 12.0010 – Judicature; Public Prosecution and Advocacy. – National University «Odessa Academy of Law», Odessa, 2014.

The nature of the professional ethics of the employees of the Public Prosecution Office was analyzed in the dissertation as a part of the universal ethics, professional ethics and as a one of the kinds of the legal ethics. The professional ethics of the public prosecutors and other employees of the Public Prosecution Office is represented in the form of consolidated rules of ethical behavior while exercising of the functions of the Public Prosecution Office in the relations with ordinary citizens, judges, other parties of the judicial process, representatives of the law enforcement bodies and other state authorities, self-governing authorities, foreign authorities, associations of citizens, mass media, colleagues-public prosecutors for maintaining the authority of the Public Prosecution Office in the society.

The content of the Code of Professional Ethics and the Behavior of the Employees of the Public Prosecution Office was analyzed. The regulations of the Code have both statutory/regulatory and moral/ethical nature. The close interrelation between the professional ethics and the legal culture of the public prosecutor and the etiquette of behavior was explained.

The ethical requirements for the communication of the public prosecutors with citizens (physical entities), especially while considering of their applications and during consultations, the conditions for the liquidation of formalism and bureaucracy were investigated.

The observance of norms of the professional ethics in the private communication in the collectives of the Public Prosecution Offices contributes to a collective cohesion and an appropriate performance of their responsibilities. The means and methods of support of the healthy moral and psychological climate in the collectives of the Public Prosecution Offices are recommended in the work.

Some proposals were made on how to harmonize the work relationships with the representatives of the Judicial Branch while absolutely respecting the judges by the public prosecutors. The moral and ethical problems of the relationships of the public prosecutors with the bodies in the field of mass media were investigated for the first time.

The problems of supply of the Public Prosecution Office with skilled workers that are endowed with appropriate moral qualities, the overcoming of professional deformation in the public prosecutor's field, the taking of enforcement actions for violation of the ethical norms were thoroughly investigated.

It was proposed to make some amendments and additions to the current legislation.

Keywords: ethics, morality, Code of Professional Ethics and Behavior of the Public Prosecutor, professional deformation of the public prosecutor, the liability of the public prosecutors for the violation of the ethical norms.